

S upřímným žalem sdělujeme smutnou zprávu, že pan *František Bozděch*, kandidát veškerých práv a spolupracovník *Politiky*, včera v noci v 27. roce svém neduhem plicním po krátké nemoci zemřel. Vlast a národ v něm ztratily syna nad jiné horlivého a vřelého, žurnalistika naše sílu výtečnou, přátelé pak milovaného soudruha řídké věrnosti, ryzé poctivosti a vůbec povahy nejpevnější a rázné. Pro tyto vlastnosti těšil se zemřelý všeobecné lásce a důvěře, čehož důkazem mimo jiné také bylo, že v posledních letech Akademický čtenářský spolek, o nějž si byl trvalých zásluh získal, za předsedu ho vyvolil. Co do činnosti žurnalistické patřil zemřelý k nejstarším spolupracovníkům *Politiky* a byl v prvním tiskovém procesu jmenovaného časopisu pro banket žurnalistův na Střeleckém ostrově odsouzen ku vězení čtyřnedělnímu, kteréž v měsíci červnu roku 1864 u zdejšího trestního soudu přestál. Zpráva o jeho úmrtí četných přátel zemřelého tím bolestněji se dotkla, ana přišla neočekávaně, neb Bozděch vždy byl zdráv. Zanechal staříčkových rodičův, jimžto byl synem nejvděčnějším. Pohřeb odbýváán bude zítra v úterý dne 7. února odpůldne. Hodina a bližší zpráva později se udá. Pokoj popeli jeho!

H L A S 6. února 1865

△ V Praze 8. února.

Mladá žurnalistika naše má již hroby své. Filípek, Moser, Umann, Chocholoušek, Bozděch – věru že na krátké trvání žurnalistiky opoziční již řada poněkud dlouhá! Jedni obdržují za činění své ztrátu svobody, druzí života: mladěmužný Bozděch ale, teprv as dvě léta v našich řadách činný, zakusil již obého. Před nedávnem tiskli jsme mu ruku vracejícímu se z vězení, dnes jsme mu dali věnec na cestu, z které se nám více nevrátí.

Těch věnců s mocnými trikolorami bylo na rakvi tolik, že ji celou pokryly tmavým bobkovým listím svým. Ale vzduch byl těžký, sněhem naplněný, a bílé, červené i modré fábory splývaly nepohybně na ramena máry nesoucích. Nepřívětivějšího zimního času nemohla sobě smrt ani vybrat, abychom tím více pocítili, že jarní síla jedna od nás se odloučila.

První věnec, ležící mu na prsou, byl darován od těch, kteří v dávnějších studentských létech Bozděchových byli s tímto přilnuli stejnou láskou k přírodě, kteří s ním byli u stejném nadšení oddávali se nejkrásnější vědě, samostatnému přírody prozkoumání. Bozděch náležel k prvním žákům nezapomenutelného Opize, ano k miláčkům jeho. V nomenklatuře české květeny nalezáme i dvě zvláštní odrůdy, které od objevitele svého Bozděcha jméno své vzaly. Pozdější povolání, přísná studia právnická, odlučovaly ho ovšem od vědy milované, odciziti jí ho ale nemohly. Kdokoliv jednou již přilnul v lásce k přírodě, tomu usídlila se v srdci provždy, ten podrží vždy jemný cit a mysl poetickou, – dobře učinili „druzi botanikové“, že mu brčálový věnec svůj položili na srdce!

Nad hlavou byl věnec darovaný Akademickým čtenářským spolkem, jehož členem po více lét Bozděch byl a co jehož předseda týž připomíná dobu znovuzrození spolku tohoto.

Pamatujem Bozděcha z akademických jeho lét velmi živě. Jeho čilost nedovolovala mu, aby scházel někde, kde se jednalo o zjevení národního či jakéhokoli jiného duševního ruchu. Kdekoliv sešlo se studentstvo, aby v chrámě, na hřbitově – jinde jsme tenkrát nežili – vzdalo čest paměti národních velikánů, bylo Bozděchovo jméno zajisté na „jistých místech“ jmenováno mezi vůdci; kdekoliv zaznělo z mladistvých prsou nevinné, a tenkrát přece pronásledované „Kde domov můj“ směle do pražského vzduchu, byl v chóru tom Bozděchův hlas zajisté nejsmělejší a nejupřímnější; Päumannova doba měla v mladém studentovi nejupřímnějšího a velevýdatného odpůrce. Vedle toho byl Bozděch v kruzích svých znám co student neunavný, bystrý, a činnost jeho byla ve spolku Akademickém také tak výdatna, že byl později jednohlasně zvolen za předsedu spolku toho. Výsledek jeho úřadování zde byl co nej-
skvělejší, Akademický spolek, jež vedle poměrů časových tížila tehdy i vnitřní lethargie, náhle oživovala kypřil a zvýšenou činností vnitřní získal sobě i výdatných posil zevnějších. Bylo důkazem pěkné vděčnosti, že spolek bobkem ověncil hlavu bývalého svého přednosty!

Třetí a čtvrtý věnec pocházel od těch, kteří s Bozděchem probděli i propracovali poslední dvě léta krátkého jeho života. Bozděch dostudovav a odbýváje své rigorosní zkoušky právnické nemohl se obmezit pouze na studijní stolec svůj. Jeho duch byl příliš čilý, než aby ho nebyl nutil k další činnosti veřejné, při které výsledek práce a namáhání alespoň někdy bývá hned zřejmým. Oponent ze studentských lét stal se co muž žurnalistou opozičním. Jak výdatnou posilou byl, je v kruzích našich dostatečně oceněno, a průpověď „drahému soudruhovi“, jaká se na jednom z ovinutých fáborek skvěla, nemá v našich alespoň řadách nikdy zvuku prázdného. Že pak trnitá cesta opozičního žurnalisty ani Bozděchovi neodpustila žádné z nepříjemností svých, je také v širších kruzích posud ještě v příliš čerstvé paměti. Kandidát práv byl – alespoň prozatím – pozbyl všech dalších výhlídek na skvělou právnickou kariéru.

Ještě byly na rakvi jiné věnce a jiné fábory, s nápisy i bez

nápisů, všechny platily žurnalistovi *oposičnímu*. Pocházely od osob soukromých, ano i od jednoduchých sice, ale uvědomělých *dělníků*; vyznejme se, že ve jmenu věci, které Bozděch s takou láskou a obětavostí sloužil, vzdáváme nejvřelejší dík za věnec poslední. Věnce takové jsou nejzřejmějším důkazem, že lid náš žije duševně, že dovede cesty pravé rozeznávat a cestovníky uznávat, když se tito třeba v oné jen skromnosti byli zjevovali, jaká právě vzácné vlohy zesnulého našeho přítele tak rozhodně kráslila. Důkazem dalším ve směru tom bylo množství obecenstva, ve kterémž vzdor nepříznivému počasí a rovněž nepříznivé době všední viděli jsme přece zástupce všech našich tříd společenských.

Poslední věnec přibyl od *členů* českého divadla. Platil „žurnalistovi“. Žurnalistika nezapomněla ještě nikdy pěkného činu!

H L A S 9. února 1865

Přijel k nám do Prahy kazatel misionář a mluvil k bludným duším věřících o ničemnosti veškeré žurnalistiky, ano i o tom, že tisk je vynálezem velmi nešťastným, a bludná duše má okřála. Velebil jsem osud, který popřál kazateli znalost čtení, aby pravdu ovšem nám nyní všem jasnou sám první jasně poznati mohl. Nyní teprv pochopuju, proč se mně někdy do psaní nechtělo a nechtělo, zvláště když se jednalo o předmět poněkud fádňí; tenkrátě měl jsem to za lenost, nyní vidím, že to byl vlastně dobrý princip ve mně, který bojoval s principem zlým, jehož lechtotu jsem bohužel příliš často podléhal. Chci psát a bojovat proti tisku nyní neustále a přál bych sobě jen, abych měl *hodně mnoho čtenářů*, já i ti, kdož po mně přijdou.

Bylo potřebí, aby se tisk vůbec k nám dostal? Nikoli! Nebyli jsme nikdy tak svobodni v Čechách jako tenkrátě, když ještě tisku nebylo! A řekněte, dovedl někdo od zlořádné doby inkunabulí napsati něco podobně krásného, jako jsou písňe rukopisu Kralodvorského, pergamenové a malované? Či vyvedl tisk něco podobně krásného, jako jsou staré misály s rozkošnými svými miniaturami? Či byli by mohli bez tisku šířit u nás kulturu cizí a zaváděti školy německé? Myslím, že nedovedete odpovědět!

Či je snad *nyní* tisku potřebí? Drama se také hrálo u starých Řeků a neměli sazečů, ódy a anakreontické písňe se také zpívaly, dějepis také vypravoval! A čeho takto zvědít mám, vždyť mně to povědí, když mně něco bude do toho! Slavný soud na příklad obesílá při tiskových procesech také jen písemně, a člověk se to přece dozví! My se můžem i nejdůležitější noviny dozvědít bez tisku, mámeť bezpečný telegraf; ostatní noviny jsou beztoho méně důležitý nebo lživý. Bez tisku nebudou moci ani centralistické časopisy proti nám

brojit, které zmaří tolik pěkného, bílého papíru, jehož by se mohlo užít k věcem dobrým, na příklad na cukrlátka. Otázka, mají-li se brát do tiskárny mužské či ženské síly, bude také platně rozluštěna, neboť tiskáren nebude vůbec. To vše jsou jen tak první myšlenky, jaké povstávají mžikem při jasném poznání pravdy, avšak již myšlenky ty jsou úchvatny, přesvědčující, rozdrcující.

Ale každé zlo šíří se s rychlostí víře až nepodobnou, a někteří cestovatelé vypravují, že prý jsou již i jednotliví divochové, kteří čtení znají. Ovšem možno, že lhou tendenčně ve prospěch slávy kletého cechu čtenářského, jako někteří tvrdívají, že našli po celém světě Čechy, jen aby se zdálo, že je nás víc než těch několik milionů v zemích koruny svatého Václava, totiž v Čechách, na Moravě, na Slovensku, v Slezsku, ve Vídni a Americe. Neuškodí však pozornost bystřejší, a protože musí se proti nákaze bojovati prostředky všemožnými, navrhuju, abychom co nejdříve sestoupili se ve spolek, jehož účelem bylo by rozšiřování nechuti ku čtení. Předsedou spolku by musil být někdo, kdo po celé své živobytí sám ničeho nečetl tištěného, psaných písmen ale naprosto nezná. Prostředky k dosažení lidumilného účele, navrátiti nás zlaté nevědomosti dob předpotopných, myslím sobě as následovně:

1. Vydával by se časopis tendenčně poučný, jehož by ale nikdo čísti nesměl.

2. Spisovatelé špatných kněh a redaktoři špatných časopisů výdatně by se podporovali, protože kazí chuť ku čtení; stav spisovatelů českých by tím materielně velmi získal.

3. Papírny a tiskárny by se násilně vypálily, k čemuž by se vzalo vysoké milostivé povolení.

4. K uhájení národní cti naší zadala by se prosba k německému buntu, aby Gutenberga prohlásil již pro věčné časy za Němce.

5. Vypsala by se cena pro všechny lékaře a jiné frenology, aby našli v lidském mozku určitě ono místo, kde sídlí schopnost ku čtení tištěného. Pak bychom kradli malé děti a vyřezávali jim místo to.

6. Požádalo by se na místě rozhodném, aby nikdo se nestal ouřadníkem státním, kdož umí číst a psát.

7. Kdož by uměl číst, považován by byl za neduživého, a tedy neschopného služby vojenské.

8. Širší říšská rada by se požádala za opravu řádu manželského: mužský, který by čísti uměl, *musil* by se oženit, ženská, která by čísti uměla, *nesměla* by se vdát.

9. Do divadla by se šlo jen tenkrát, kdyby se najisto vědělo, že herci úloze své ani z psaného ani z tištěného se *ne-naučili*.

10. Z knihoven by se odstranily a zničily všechny věci tištěné a místností knihovních užilo by se co ohříváren pro chudinu, která vždy velmi málo čítala.

11. Zapověděly by se některé maličkosti v obecném životě posud se nalézající: a) zapověděla by se politika, obchod, velké neštěstí a příhody komické i opravdové, aby nemohly noviny vycházet; zapověděla by se b) láska, aby nemohl nikdo lyrické písně skládat, c) maléry v lásce, aby nemohl nikdo psát povídky, a ditto by se zapověděl d) mozek, aby se nemohly ani žádné tytéž věci vymýšlet; zapovědělo by se e), aby se vůbec něco dělo, by nemohl nikdo psát dějepisy, a zapověděla by se f) vůbec celá příroda, aby nemohlo být také žádných přírodopisů. Ostatní by se zapovídalo dle jednotlivých případů.

12. Až by spolek rozšířen byl po člověčenstvu celém, sezvali by se jednoho dne všichni členové a při společné hostině by se otrávil, aby neměli potomstva, které by snad mohlo jednou zase na scestí přijíti.

Tento tucet návrhů mých obsahuje opět jen tak „první myšlénky“ mé; možno, že bych našel prostředky ještě radikálnější, kdybych déle přemýšlel. Budiž však nedostatečný návrh můj přijat s onou ochotou, s jakou já jej podávám. Myšlénka nedůležitosti, ano i záhubnosti tisku je největším činem posledních dnů, měl jsem za svou povinnost vykázat jí u nás hned pravé její místo.

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY 22. dubna 1865

PRÉMIE ČLENŮM UMĚLECKÉ BESEDY
NA ROK 1864

Písně národní (čtyry) s nápěvy, průvodem pro pianoforte a titulními rytinami. – Prémie uměleckých spolků mají první, ač nevyslovený účel, aby pomocí jejich hmotně se jaksí vyrovnávala cena ročních příspěvků a aby pěkným provedením svým činily propagandu pro spolek a šířily kruh členů. *Vysloveným* prvním účelem je probuzování krasochuti v širších kruzích, dodávání uměleckých plodů na místa, na která by se snad takto byla nedostala, – a to zcela dle pravidla, „že plody výtvarného umění neměly by se sbírat, nýbrž roztrušovat“. Prémii svou dosvědčuje spolek, jakým uměleckým směrem sám kráčí, co od jeho činnosti očekávati lze. Česká Umělecká beseda sahá v tom ohledu dál než jiné spolky soukromé. Jakož sama snaží se středem a prvním representantem veškerého nynějšího umění českého býti, takž musí též každý její krok veřejný svědčiti o snaze té. Snad že myšlénka tato byla vůd-
cem při návrhu, aby co první premie vyšlo dílo čítající více čísel, celý sešit písní ilustrovaných, které by několika umělcům českým zároveň poskytl příležitost k vyznamenaní se. Ve vyhlášeném již sešitu tom vidíme součinnost několika malířů (*Čeněk Hrbek, Antonín König, Čeněk Melka, Emanuel z Friedbergů*), dřevorytců (*Jan Řeháček, Frant. Richter, J. Patočka*) a hudebníků (*Jos. Draborad, Václav Hořejšek, Hynek Palla, Jindřich Pech*), – jen literární odbor zůstal tedy bez osvědčení, ač mohlo se zcela dobře odpomoci tomu ilustrováním básní *nových*, na závod zaslanych. A když již sáhnuto do prostonárodní, neumělecké poesie, do těch milých, avšak známých písní našich, musíme říci, že vedle *velmi šťastné* volby vidíme zase volbu značně slabší. Několikařádková píseň Slouha na příklad nevyniká ani lyričností a dramatičností, ilustrátor (Friedberg) obmezil se také dle toho jen na markantnější

kresbu a ráz figur nám nejobyčejnější. Číslo to je v poměru k ostatním nejslabší. Nejbohatší látku poskytla ovšem balada Osiřelé dítě, skvoucí perla národní naší poesie. Plno tu dojemných, veledramatických momentů, plno situac krásných, pro ilustrátora svůdných, – a poetický náš König svůdnictví tomu neodolal. Místo aby byl zvolil jediný jen moment, na příklad moment báseň zakončující nebo vydechnutou takřka sloku „špendlíčkem kopalo, prstíčkem hrabalo“, snažil se vyčerpati celou báseň desíti menšími, arabeskami ve velké tableau spletenými kresbami, což klade při titulním obraze zvláštní obtíže, ana zde jednotnost působiti musí na nás dojmem nejprvnějším. Obraz Königův rozpadává v patero skupení, jež malíř splývati nechává v celek jednotný důsledně charakterisujícím světlem a stínem. Přednosti měkké kresby Königovy nemohly se ostatně v malých rámcích dost působivě rozvinout, také rytba, velmi sice pečlivá, ale poněkud tvrdá, nepřispěla v ohledu tom. Účeli svému plně vyhovují také ilustrace Hrbkova a Melkova: Dudácká a Tajná láska nestálá. Obě vkládají svou sílu v jedinou osobu hlavní, jsou velmi pilně provedeny a zvláště prvejší působí svěžím vzduchem svým. Rytbě tohoto obrazu dáváme přednost před rytbami ostatními. Elegance celého vyvedení dává sešitu ráz prémie skutečně cenné.

J. N.

ITERÁRNÍ LISTY 13. května 1865

Dovolte, abych improvisoval! Vždyť se podobal Zelinka i celý život jeho také jen improvisaci, satire „spátra“ tvořené, o níž v dálce nikdo nezvěděl, jež však v blízkou bavila i zajímala, satire nahodilé z předmětu na předmět přeskakující, při níž plynul lecjak verš od verše, jako když se žije ode dne ke dni. Jedna řádka, druhá řádka prázdná a všední, třetí smělá a originelní, – toť celý ten krátký, chudý, a přec zas zvláštní život Zelinkův! Jakoby rakety v tmavou noc střílené, které na okamžik zazáří a pak tmu ještě černější činí, prošlehovaly radostnější dny někdy životem Zelinkovým, a podobně vystřelovaly i světlejší myšlenky jeho z temnoty řídkého sice, avšak málokdy urážejícího cynismu. Zelinka domníval se, že má právo býti cynikem, za prvé pro materiální nedostatek, jímž hojně oplýval, za druhé pro nešťastný svůj zevnějšek. Zelinka byl tělesně ošklivý, ale originelně ošklivý. „Krásnou tu svoji vlastnost znám,“ prál a nosil v kapse vždy zrcátko – kvůli přátelům, aby měli terč. „Vypadám jako sokol, když je oškubán!“ Již proto znala ho skoro celá Praha, třeba by ani tisícátý nebyl tušil, co světlého vtipu skrývá se v té vyschlé hlavě, mnoho-li hlubokého citu žije v těch schoulených, nemocných prsou. Mimo Prahu zvěděl svět o něm jen za příležitosti nějakého policejního stíhání nebo při některém tiskovém procesu, ač velmi pilně v kruhu našem pracoval; nyní zvěděli z novin, že umřel jakýs Karel Zelinka, žurnalista, a za týden naň zapomenou jako na každého žurnalistu.

Nerádno podat plný obraz zevnějška Zelinkova, neboť Zelinka byl proti všemu portretování osoby jeho. A přec by stačilo několik jen lehkých kontur! Jak často vyskočil Zelinka v kavárně od stolu, ku kterému byl právě přisedl, – spatřilť na mramorové desce stolní skvíť se vlastní obraz svůj, zbytek to po některém dřívějším hostu. A někdy spatřil se tu

hned ve více exemplářích! „Podivno, že mne ale každý trefí,“ usmál se pak brzy zase uchlácholen, zavolal sklepníka a poručil: „Setřete tady to, já nerad vidím ošklivé lidi!“ Když přítel Lachmann otevřel svůj fotografický ústav, byl by se Zelinka rád tam podíval, vyptal se ale, neseznámen s moderními nálezy, opatrně dřív, zdaž nemohou obraz jeho někde tam „tajně chytit“. Jednou jsme chtěli mít podobiznu jeho pro Humoristické listy. V hostinci, ve kterém jsme se denně scházeli, vyzvali jsme ho proto ke hře v karty. Mezitím co jsme ho až k uzlobení hrou napínali, kreslil Kolár na Vilímkových zádech a brzy byl Zelinka „tajně chycen“. Po druhé ho napodobil Sekyra maskou v Žurnalistech, – však nesměl pak Sekyra po celý týden do „Moskvy“, a konečně se tam odvážil teprv ve společnosti se svou paní! Dam bál se Zelinka velmi a ze samé úcty neodvážil se v jejich přítomnosti ani na pikslu sáhnout, což ho mnoho přemáhání a křeče v rukou stálo. Při opakování Žurnalistů nechtěl ale Sekyra přece více masku opakovat!

Duševní obraz Zelinkův vypadá ovšem nepoměrně skvěleji. Chovalť v sobě vlastnosti, které mu učinily z blízkých známých věrné přátely, což tím více váží, že cholerickejší povaha jeho nevážila slov a často urážela, aniž by přece byla mohla přátelství seslabit. Však by to bylo dobrosrdečného Zelinku samého nejvíce bolelo! Byl až nemocen, když hněv s některým přítelem příliš dlouho trval. Obyčejně se nakonec znovu rozzlobil a u průvodu s nějakou ráznou nadávkou zeptal se pak hněvivého, bude-li tento ještě „díl dělat hlouposti“. Hněval jsem se jednou se Zelinkou skoro tři neděle, a poněvadž jsme byli spolu přece denně v hostinci a za tímtež stolem, šla rozprávka mezi námi jak se říká „přes stůl kosou“. Konečně to Zelinka déle nevydržel. Dával pozor, až půjdu domů, a na ulici poklekával způsobem tak komickým, že nemožno déle potrvati hněvu beztoho již jen strojenému. Přímá jeho povaha a mužná poctivost ve veřejném i soukromém životě činila z něho přítele úplně spolehlivého, a to třeba zvláště podotknout při malerésním často postavení Zelinkovu, že přátelství nikdy a nikde nezneužíval.

Absolvovav práva měl Zelinka vzdělání více školské než vlastním čítáním doplněné; nepletl se ale nikdy také do rozprav o věcech, kterým méně rozuměl, a nepsal nikdy o předmětech jemu cizejších. Co pracoval, měl zajisté úplně v moci své, a pro denní žurnalistické práce měl hbitost řídkou. Jeho zprávy ze sněmovny a ze soudní síně byly pro svou úplnost a spolehlivost takřka vzorně dokonalé. Pilnost jeho byla rovněž řídká. V ostatním mu pomáhal bystrý, někdy až v trpkou satiru přešlehující vtip a fantasmie, jejíž hravost byla skutečně překvapující. Vzdor mnohým žertům, jakéž sobě někdy jen proto dovolil, že nemohl odolati choutce po řádné mystifikaci, měl o žurnalistickém povolání přece pravý a čistý pojem. Když zvěděl o smrti žurnalisty Bozděcha, pravil se slzami v očích: „Inu, žurnalista je jako dlaždička, po níž vůz lidstva se šoupá dál, aby v písku neubřed. – Položíme dlaždičku Bozděcha do písku!“ A krátce nato, než se rukavičky od prvního funusu rozedřely, kladli jsme také již dlaždičku Zelinku do písku!

V přísných věcech byl Zelinka přísným k jiným i k sobě, nemohl bláhový nikdy nahlédnout, jakž mohou lidé jinak myslet a jinak jednat. Že nesouhlasil s hospodářstvím Päumenovým, upadl pro své dopisy v zahraničných listech do vyšetřování, a že nenahlížel, jak by mohl své „spoluvinníky“ zradit nebo za „slušný plat roční“ najednou „tajně“ věci sloužit, kterou měl posud veřejně za nepravou, musel internován do Plzně. „Již jdu, již kráčím z města ven,“ zpíval si vesele z okna plzeňského dostavníku, – „jen aby mne slunce tuze neopálilo!“ V Plzni seznal význam bídy v plném slova smyslu, když se ale po dlouhých měsících vrátil zase do Prahy vysmahlý, vyhladovělý a ošumělý, bručel sobě přec zase veselou, a jakmile přišel mezi nás, zářil zase radostí a dávným rozmarem a vypravoval steré věci, samé to „epigramy, které jsem dělal na sebe, když jsem nemohl ve dne spát a v noci jíst!“

Ve věcech méně přísných opouštěla ho přísná rozvaha někdy naprosto. Z počátku cestovala jeho zpravodajská píle z jedné redakce do druhé, protože se mu někdy přihodilo

kvůli řádkovému honoráru, že přisoudil vymyšlenému šibalovi kousek tak geniální, že až zvědavá policie po tom hrdinovi „z milosti Zelinkovy“ pátrati začala. Znáám bude ještě mnohému čtenáři onen darebák, který roztloukl v Železné ulici velkou tabuli, za niž sobě pak na falešnou stovku nazpět dáti nechal, a pak onen za ženskou přestrojený a těžce ozbrojený pradarebák, který někde „nedaleko Prahy“ za noc leh prosil, v noci svou bandu pískáním z okna přivolával a čeledínem za nohy z okna vyhozen byl, při čemž se tak důkladně zabil, že by byl ani před soudem nemohl podati slušných odpovědí, kdyby ho byli vůbec někde jinde naléztí mohli než v úrodné fantasii Zelinkově. U vypravování neštěstí byl strašným. Postačilo, aby sobě lehýnce uskřípnul prst někdo, jehož dědeček byl dle doslechu dalekým příbuzným nějakého mlýnáře, – a hned vypravoval krvežíznivému světu o vymršťování živého těla kolem mlýnským, o roztrhání těla toho atd. Jindy zase byl hodnějším. Když dostal v poledne málo hověziny a nepříjemně velkou *kost*, napsal notici o vykopané kdesi obrovské *kostře*, při níž nalezena těžká bronzová zbraň, stříbrné brnění a zlaté obručí, což vše daroval dobrotivě a z pouhého vlastenectví Českému museu. Dobrotivost ta byla někdy také temporérní. Z jara na příklad čtli jsme vždy o jistém až pohnutlivě dobrosrdečném pánu, který skoupiv u pražského ptáčníka (jmena neuváděl rád) všechno v otroctví úpící ptactvo, na svobodu je propustil. Že se také o důležité pro domácnost nálezy staral, a tedy lidstvu „vůbec“ prospíval, dokazovaly výroční notice v čas zralosti divokých kaštanů; tu zvěstoval vždy, že nalezena cesta k vyrábění škrobu z ovoce toho, kteréž posud lidstvu ale praničím neprospívalo. Neskonanou radost způsobilo Zelinkovi, když divoké jeho žurnalistické kachny nastoupily vandr cizozemskými žurnály, a když jednou byl četl jistou svou zprávu o dráteníku sice vymyšleném, takto ale velmi šlechetném v *New-Yorker deutsche Zeitung*, zvolal: „Přece alespoň vidím, že něco dělám!“ On uměl ale nejen „kachny pít, ale i kachny jíst“, jak se kdesi kýmsi řeklo. Kdož se pamatuje, že v americkém jednom časopise nabízel indiánský jakýs pohlavár tisíc koní věnem

onomu bělochu, který by za choť pojal dceru pohlavárovu, v kmenu tom indiánském se usadil a divochy zcivilisoval, toho bude zajímat, že běloch Zelinka vyslovil písemně a ve vší formálnosti redakci onoho časopisu svou náklonnost k indiánské dcerce a k tisícu koní, jimž prý „zvláště dobře rozumí“. – „Já ty Indiány zčechisuju!“ Těch tisíc koní chtěl dát do Prahy, aby zadarmo sváželi materiál na Národní divadlo: „Však já si zde nachytám v Americe jiných!“ Snad že ale američtí rebelové zachytli odpověď, špatni byli alespoň dost k tomu!

Někdy nás bavil při společné večeři svými nápady „netištěně“. To musel být ale ve zvláště dobrém rozmaru a pak prskala jeho fantazie vtipy, jako když se v zavřené světnici salonní ohňostroj vypaluje. Až budu psát něco gulliverského, sáhnu zajisté do rozkošných žvástů Zelinkových a budu vypravovat třeba o obrovské troubě, tři poschodí vysoké, na níž se hraje pomocí páry, nebo o onom člověku, který měl čtyry nosy, ale jeden ve druhém, – „šachtelsystem to náš nebožtík profesor jmenoval!“ Při takovém vypravování jevil obličej Zelinkův blahý klid, ruka obracela na stole pikslu a oko sobě chvilkami spokojeně mrklo! A tu sobě také rozpomenu, že bude bohat, velmi bohat, a že pak bude zcela zvláště živ. Jeho „menu“ byl pak mimo jiné: „Mosazné kliky s vitriolem“ pro rozdráždění chutě; „sametová pečeně“, k níž popíjel „z tapecírované“ sklenice; k desertu „hrušky z měsíce“ atd. Ochocení lvi a tygři ho obsluhovali a na krásné odalisky také nezapomněl, to se rozumí samo sebou! Běda tomu, kdo nevěřil některé z jeho dětinských, opravdově ale přednášených lží! Hlava mu až zabrněla závažným hrubstvím, do jakého Zelinka ihned zaskočil, – a Zelinka měl mnoho a zcela originálních druhů hrubství!

Takto snášel od svých přátel trpělivě a dlouho i nejurážlivější vtipy a nápady na jeho osobnost, až mu jednou přece zas překypělo. K cizím byl ale velmi nevrlym a nikdy nezapomenu scény na redutě v Novoměstském divadle, kdy Zelinka hraběte T. k souboji vyzýval! Rovněž nezapomenutelný zůstane mně výjev z hostince U arcivévodky Štěpána, jenž se

přihodil po jednom z nejprvnějších našich tiskových procesů. U vedlejšího stolu seděli rozliční pánové. Jeden z nich mluvil o žurnalistech a o právě odbývaném soudu tiskovém tak pohrdlivě, že Zelinka nemoha se déle přemoci přerušil ho náhle následujícím nepřekonatelným nesmyslem: „Však vy také můžete mít *presproces* – ale pro *krádež!*“ A pak huboval ještě dlouho jako bouř táhnoucí se dalekým pohořím a vedlejší stůl vypadal jako lijákem ztlučené žitniště. Konečně osmělil se jeden ho upozornit, že netřeba takové zlosti. „Eh co,“ odsekl Zelinka, „mně dělá zlost dobře, proč bych se tedy nezlobil!“

Ještě jednu barvičku do obrazu toho originálu! Divili jsme se v zimních měsících kdys, proč chodí Zelinka stále v letním kabátku. Vzal mne stranou a šeptal: „Podívej se tamhle na toho darebáka – je to chudý student; on mne sice teď už ani nepozdravuje, zimní kabát jeho ale je můj, já mu ho z milosrdenství daroval! Já ho nepotřebuju, je to sice divno, mně ale není pranic zima!“ – –

H L A S 25. a 27. května 1865

I V A N M A Z E P A

Tragedie v pěti dějstvích
Sepsal Josef V. Frič

Nejneunavenějším básníkem českým, básníkem v ryzém slova smyslu, jest zajisté *Josef Frič*. Štván nejrozličnějšími osudy a vyvržen daleko od otčiny neztratil pružnosti mladistvé, nepozbyl horoucí lásky k zájmům vlasti své; často oklamán v očekávání svém a odstrašován nepřívětivým přijetím přívětivě a důvěrně podávaných plodů ducha svého začal vždy zase nanovo, a jeho práce nebude bohdá prací Sisyfovou! Frič nám podal již mnoho, co v písemnictví podrží trvalou cenu, podal mnoho nad všednost se povznášejícího i literaturě dramatické, a toto naše tvrzení našlo by ohlas i v kruzích širších, kdyby jen poměry divadla českého byly jiné, *čestější*, s původností českou více se zanášející. Frič je v dálce, jeho myšlenky jsou u nás a právě obdržujem Mazepou důkaz, že myšlenky jeho nejsou neplodny, ano že i nás u domácího krbu liknující dovedou k novým pracím osvěžit.

Mazepa je psán již před několika lety. Zaslán byl na *zvláštní* dožádání již před rokem do Prahy, aby jím důstojně vyznačen byl počátek samostatnosti našeho divadla. S provozování sešlo pro nedostatek – kozáckých kalhot a serdžuckých čapek. A protože národní krejčové potřebovali by snad ještě celé desíletí, než by jen přistříhovat začali, volil Frič uveřejnění tiskem. Budoucně bude snad psát kusy dle hotové divadelní garderoby a napínat síly činoherní Musy dle šatních odpadků české opery. Blahá jistota českého básníka, jemuž lze tvořit charaktery dle hotového na ně roucha!

Neprovozováním Mazepy Frič mnoho neztratil. Byli by ho dvakrát či třikrát sehráli a pak se vší úctou a patričním číslem uložili do archivu, nad nímž by měl být Dantův verš „o ztraceném lidu“. Scénická úprava nevyžadovala by ovšem nemožností, také charaktery kusu nebyly by hereckým silám

našim nepřekonatelný. Většina povah jeví mužnou přirozenost a onu hotovost a vykryštalizovanost, k níž herec přistoupiti může i tenkrát, když nepovznáší se nad bezprostřednost v pojmání i podávání. Avšak při chvatném nakládání s větší činohrou, jaké panuje, byl by titulní hrdina as sotva nabyl nutné platnosti. Mazepa připadá nám v obrysech svých jako kresba titanského Kaulbachova kartonu: ani sobě nepřejem, aby přísnost těch tmavých čar oživena byla barvou, bojíme se jaksi, že myšlenková hloubka lesklou materiálností utrpí, a nalézáme zcela přirozeno, volí-li malíř kartonovou kresbu svou na maltu přenášejíci barev sice nepřirozených, avšak abstraktní mohútnou myšlenku alespoň nepřekonávajících. Mazepa je povaha rovněž hotová jako povahy ostatní, avšak u něho jeví se víc než jedna stránka citu, jediný směr rozumu, a každá ta stránka je o sobě velká. Že pak básník hrdinu svého přivádí ve fázi již pasivní, hnaného a puzeného živly zcela mimo jeho moc ležícími, takže se nám zdá, jako by neviditelné ruce vládly osudy jeho, pro něž hrdinovi nepoměrně více soucitu než obdivu věnovati můžem, činí úlohu hercovu ještě obtížnější. Herci nastává ono lehýnké, v každém slově ale závažné odstíňování, na něž i při největším talentu potřebí velké píle a dlouhého času. Mazepovi prospěje čtení víc než provedení, patříť spíše k oněm poetickým plodům, které jsme v estetickém jakéms spletení navykli jmenovati dramatickými „básněmi“, než k tragediím divadelní apretury. Můžem Mazepu tedy vypravovati co báseň epických a lyrických momentů, ač jsme nahoře již vyslovili možnost, že by Mazepa mohl se také *bráti* bez přílišných obtíží, přičemž ani neupíráme, že by svěží dech líčeného v něm slovanického světa na naše obecnstvo oučinkoval zajisté dobře. –

Počátek básně kreslí řádění „ekonomův“, týrajících sedláky, kteří v útrapě své všechnu naději kladou v Paleje, kozáka plukovníka chvastavského, jenž táhna Ukrajinou zasedá k soudu nad tryzniteli.

*Ten lid jen rychlý, zřejmý skutek ctí.
Snad pravdu má; – kdo s lékem otálí,*

*kdo útiskům a bolům nepředchází,
zůstana němým svědkem bezpráví,
zdaž spoluwinu zčásti nenese?
Paleje ctí a chválí celý svět
na obém břehu Dněpru; pravým postrachem
on tryznitelů lidu, protože
hned soudí, věší, koho napadne.*

Přímý Palej stojí v očích lidu výš než váhavý Mazepa, povaha wallenrodovská. Několika jen, avšak pevnými črty dovedl básník vylicít poměr ten, jakož i mravní stránku vyšších a nižších vrstev tehdejšího společenstva. Počátek děje uvádí nás na zámek Kočubejův na Dykaňce. Kočubej kloní se ku straně s Karlem XII. spojených Lechů. Jeho dcera Marje je v jistém ohledu ukrajinskou Katynkou heilbronskou –

*V oku tom
od mládí volná step se zrcadlila –*

a Marje přeje synům stepi, přeje jejich volnosti i blahobytu, a je tedy jejich miláčkem,

*ten lid je mým, a s kým já budu stát,
tomu se ani vlasu nezkriví!*

K Mazepovi chová ideální náklonnost, ač ho osobně potud nebyla poznala.

*Co Ukrajinka písňe, slávu jeho znám,
on duchem, činem nám tak příbuzný,
on pěvec, bohatýr náš: aj to postačí
naplnit křestnou jeho dcerku brdostí
a mladou dívku touhou konečně ho znát.*

Mazepa přibude a touha Marjina přemění se na horoucí lásku, ač v létech jsou od sebe velmi rozdílni. Šťastná to a čistě poetická protiva naproti ostatnímu rámci, v němž se nám zá-

hadný obraz Mazepův představuje. Obklopen ruskými špehy a nemaje sám ještě dosti pevné důvěry v pomoc švédskou a lešskou, váhá s každým činem po diplomaticku, střeží slovo i pohled a – ztrácí tím víry u stran obou :

*...nalezl jsem bolestnou
v něj všade nedůvěru ; nechť rozumět,
že pletichy, přetvářka, úskoky
nám spasí vlast ; a já, přísámbůh, sám
nejinak soudím. Ovšem kdyby lid
znal Mazepu tak zblízka jako já – ...
však v tom to právě vězí – znát ho nemůže
a nesmí, carské oko příliš ostře bdí...
Aj co! Konečný čin nám všecko nahradí! –*

Konečnému tomu činu obětuje Mazepa vše, pověst svou, své přátely, krev kozáckou; avšak páky činu toho jsou již v jiných rukou: měl jej vykonat již dávno, aneb se i všech přípravných kroků k němu vzdát!

Palej první způsobí proti němu bouři v lidu kozáckém. Mazepa nešetří prostředků, aby pokořením Paleje získal sobě důvěru carovu; sahá k nejhoršímu, ač bez důvěry valné ve výsledek.

*Vrtký osude,
proč nelze opanovat pole tvé
jako ty taby ve hře šachové,
v níž vypočítám všecko! – Koník v záloze
mi kryje věž, běhouna, královnu,
a obětují-li sprostého pacholka,
vím proč! – Zde ale, s živým lidem svým,
ba s budoucností slepě musím brát.
Zde prohrají, když nenadálý kluk
tu praště o stůl hru mi převalí.
Jen světa soud napřed tu stanoven.
Buď bude znít : „Byl občan veliký,
pro spásu vlasti žil, i hanbu podstoupil,
vlastního bratra klada na oltář.“ ...*

*Může však bez mé viny proměnit
se v pravý opak svůj, a takto znít :
„Žil v této zemi zrádce veliký,
nevěřen bohu, caru, vlasti své,
i bratra i svůj národ zahubil!“*

Přátelským listem vláká Paleje do zálohy, dá ho svázat a odvézt násilně k carovi, aby celý svět byl přesvědčen, že zrádcem Palej a Mazepa že cara věrným otrokem.

V tuže dobu přibude do Mazepova tábora Marje. Láskou svou puzena utekla z domova. Krásné je vyznání její :

*Láska má
všecko si řekla, proč tě nesmí milovat –
a miluji tě přec ; ne srdcem jen –
těž duší, rozumem, z tisíce důvodů,
které bych nestačila zvěstovat,
kdybych tu klečet měla celý věk! –*

A rovněž krásně vyličen překonaný cit Mazepův :

*Či možno odolat?
Proč nedaly jste zvadnout srdce mé,
když vlasy zbělely? – Proč mladnu, slyše ji,
proč planu citem – pláču pohnutím –
jako by víla spásy, anděl svobody,
duch nadějného vlasti vzkříšení
u nohou mých o nový život ždáli? –
Marje, jsem stár – ty ještě dítě jen –
a přec ti věřím, jak v ten osud svůj.*

Opuštěný otec Kočubej mstí se za ztrátu své dcery tím, že udá carovi tajné zámysly Mazepovy. Car však pošle ho spoutaného k Mazepovi, který otce milenky své odpraviti dá. Marje vidí popravu z okna a v zoufalosti náhlé vymrští se oknem. Mrtvou ji přivleče Mazepa zas nahoru.

Jako by s Marjí byl dobrý anděl Mazepův zmizel, stíhá ho

nyní neštěstí za neštěstím. Menčikov zachytne listy svědčící o připravované zradě a Mazepa tím dohnán k rozhodnému spojení se s králem Karlem XII. Bojechtivá nedočkavost tohoto svede bitvu u Poltavy a po nešťastném výsledku jejím vidíme Mazepu i Karla na truchlém útěku. Poslední akt Fričovy tragedie je tu pln velkolepé dramatičnosti, výjev mocný ustupuje před výjevem ještě mocnějším, až dospějem k hrdiným koncům Mazepovým. Ponížen pašou, jenž se zpečuje v Benderu ho „po boku krále slavně uvítat“, zvolá pyšně: „Ne, Mazepo, tvé první zardění bude i poslední!“ Brzy je rozhodnut:

*Já však nemohu
ten život, jindy drahý vlasti Ukrajině,
vydati katům svým teď do rukou.
Ne lhostejno pro víru věků budoucích,
zdali tam zhynu v mukách jako zločinec
na útratišti! – – aneb dobrovolně – sám –
jen proto již, bych v posměch nevydal
myšlénku svou i sebe vrahům svým! –
Co řeknou? – Jeden zvolá: Aj, to Hannibal! –
a druhý snad: Aj, zoufal v neštěstí,
mučen a trápen zlým svým svědomím!
Ne! O zoufání nesmí tu být řeč! –
Umru jak polobůh, co zrazen osudem
sám hranici zapálí pod sebou! –
S úsměvem umru! – ...*

A vypiv jed a umíraje prosí pěvce Vojnarovského:

*A ty, můj zpěváku,
vrátíš se v Ukrajinu. Uslyšíš-li tam
lid chválit cara, mne pak proklínat, –
zazpíváš jim potichu dumku tesklivou –
Ta dumka přehluší v nich kletby veškeré,
a kdyby celé věky nerozuměna
zůstala bez ohlasu, přece probudí*

*tam jednou zase pravou duši kozáckou -
a duše ta odemstí vlast!...*

Avšak Vojnarovský zasténá nad mrtvolou:

*Co platno? - Sirotkům tvým přece zdá
se teď, že s tebou, otče, bídnou máť,
svou rodnou Ukrajinu v jeden kladem hrob!*

Tím končí Fričova дума nad hrobem volné Ukrajiny. –
Nebudem výtek uváděti o věcech formálních, vítáme v Ma-
zepovi opravdové obohacení básnické své literatury.

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY 27. května 1865

RICHARD LEV A TEMPLÁŘI ANGLIČTÍ

Z anglického Ivanhoe od Waltera Scotta přeložil Fr. Šír

Zvláštní poměry naší literatury či spíše českého čtenářstva vyžadují opatrného duševního hospodaření. Kdož píše i kdož nakládá, nesmí se takřka ani odvážit, aby pracoval jen pro jakýs kruh užší: pomýšlet musí, aby práce jeho dostala se do rukou vzdělance i méně vzdělaného, aby čelila i k zábavě i k poučení. Co do spisovatelské činnosti nepřeje takový poměr ovšem žádné rozhodné individualitě, a kdo té se úplně poddá, pracuje bohužel velmi proti sobě a ještě více proti české obecnosti. Jinde má se tomu jinak, zkrátka líp. U nás arciť nepronesl ani ten nic bizarního, kdož kdysi řekl, že nikdo nemá z nás ani na duševní ani na fysickou samovraždu práva, který jen poněkud duševní „silou“ nazývati se může.

Všeobecná tato exkurse bude se snad zdáti mnohému nemístna tam, kde jednáme o *překladech*. Avšak chceme právě dobře označiti důležitost, jakou příkládáme spisům zábavným i poučným zároveň. Snad není druhého oboru v pěkném písemnictví, který by obému účeli tak odpovídal jako román *historický*. Právě pro poučnost jeho stává se, že přísnější estetikové vylučují román historický naprosto z pěkné literatury a milostivější že vyslovují vždy pravidlo: Každý jednotlivý historický román musí sobě teprv osvědčení vydobýt, že smí se přiřísti v řadu krásomných plodů. Toť platí neb může platit ovšem i o jiných plodech literárních, o tak mnohé veršované i neveršované próze; avšak tolik je jisto, že mimo historiografa samého nemá jiný spisovatel tolik povinnosti *ke přísnosti* historické jako romanopisec. Přísnost ta srovnává se konečně zcela dobře s poetickou tvořivostí, románům, jakým je na příklad Hugonův Notre-Dame nebo Bulwerův Poslední dnové města Pompeji, neupírá ani nejpřísnější soudce jakéhokoliv práva. Vždyť román sociální musí se rovněž přísně při-

držovat poměrů faktických a jsa zábavným hledí také k poučení. *Výtečné* zjevy jednoho i druhého druhu uvádět v kruh českého čtenářstva je povinností českého nakladatelstva.

Walter Scott platí za jednoho z nejpřednějších romanopisců, a přece pohřešujem v písemnictví svém posud úplnějšího překladu jeho děl. Ano postrádali jsme i dobrého překladu díla jeho za nejlepší považovaného, známého totiž *Ivanhoe*. Pospíšilova Domácí bibliotéka (sbírka románů, novel atd.) konečně tomu odpomohla a myslíme, že *Ivanhoe* brzy se rozšíří valně mezi čtenářstvem českým, které dějepisnému vypravování i tenkrát přeje, když se nepovznáší třeba ani nad obyčejné kronikářství. Překladatel p. Šír praví po stručném, avšak dobře rozličné tehdejší stavy anglické líčícím úvodě následující: „V tomto románu chtěl Walter Scott obšírně vyobraziti nejvýtečnější skoro dobu celé historie anglické, Anglicko totiž pode jhem normanským – smutný obraz národa sestávajícího z tyranů a otroků, bez obchodu a řemesla, bez umění a vědomostí, lkajícího pod nátiskem divokých dobyvatelů, strašný obraz poroby a feudálního ukrutenství – věrný obraz všelikých mravů a společenských poměrů tehdejšího barbarského času.“

Ivanhoe obrazí všechny vynikající vlastnosti i zvláštnosti musy Scottovy. Walter Scott není romantikem „myšlénkovým“, jak je Francouzové a Němci hlavně znají, on stává se ale romantikem volbou svých předmětů. Sahá obyčejně do dob mocného politického hnutí, běře postavy typické, rozhodné a ostře kreslené a krajinářská stafáže jeho je právě tak svěží, malebná a často nejdivější romantikou překvapující, jak jsou samy hornaté ty krajiny Scottovy vlasti. S klidností opravdového epika vyhýbá se vší reflexi a vypravuje jen děje, vplítaje všechny myšlénky své v dialog jednajících osob. Široký proud jeho vypravování neunáší sice bystrostí, unáší ale přec jako každý proud mohutný. Scott dovede po umělecku zajímat a napínat prostředky nejjednoduššími. Praví se, že Walter Scott zvláště příjemným se stává mládeži a pak již osobám starším; temná barva jeho hvozdů oživuje ovšem mladistvou fantasií právě tak, jako jeho klidnost hovícímu

sobě stáří lahodí, zmítanost a napnutost mužského věku najde však zde také dosti spříbuzněného. – Český překlad Šírův nestírá žádné z dobrých vlastností Scottova průhledného slohu a vysvětlující přídavky překladatelovy jsou tím vítanější, že většině českého čtenářstva jest historie anglická méně známa. Méně potřebným zdá se nám přídavek pojednávající zpředu hned o významu a hodnotě jednotlivých v Ivanhoe jednajících povah.

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY 10. června 1865

CHRÁM MATKY BOŽÍ V PAŘÍŽI

Notre-Dame de Paris. Historický román
Sepsal Victor Hugo. Z francouzského přeložil Vincenc Vávra Haštalský
V Praze. Tiskem a nákladem dr Ed. Grégra

Victora Huga Notre-Dame nazván od jistého nestrannějšího estetika německého „vrcholem historického románo-pisectví“. Není zásluhy býti nestranným tam, kde stranictví bylo by nemožné, protože směšné, – „Alpy nemohou se zalhat!“ V Notre-Dame dostal se Victor Hugo na vrchol své slávy, ani téhož činnost co básníka lyrického ani co dramatického spisovatele, ač každá pro sebe velevýznamna a pro francouzské písemnictví před důležitá jest, nedosahuje k dokonalosti, jakáž se jeví v románu jmenovaném. Notre-Dame postačil by o sobě býti plodem *celého* života básnického. Goethovo „nenn' ich Sakuntala dir“ hodí se mutatis mutandis zcela sem. Kdo nečetl románu Hugova, nemá přesvědčení, že velké požadavky na historický román činěné mohou opravdu dojíti úplného praktického provedení.

Nevíme, které vlastnosti Hugově měli bychom zde přiknouti přednost. O vytříbenosti těsně k myšlence přiléhajícího slohu je při tak jasném mysliteli beztoho podotknutí zbytečné. Co historik osvědčuje tu Victor Hugo studia nej-pilnější a porozumění úplné, ano i dějepisec umění jeví se nám skvěle protříbeností názorů a hloubkou myšlének původních. Victor Hugo bere události historie všeobecné i historie umění co výplyv součinnosti *všech* časových faktorů, umožňuje nám tím pravé porozumění poměrům *sociálním* a dle předmětu svého dochází k tomu, že v rámci minulosti objevuje nám prvky nynějšího našeho společenstva, že vyvolává paralely, dle nichž posuzovat možno přítomnost. Vší tou přísností, opravdivostí a hloubkou netrpí ale nikterak stránka básnická, ano získá ještě značně, jakož vyniká umě-

lecký obraz v bohaté, stylem svým přísně odpovídající garnituře. Lesknávoť řídké fantázie, jemný cit a básnická odvážnost vytvořily pro Notre-Dame bohatou řadu typických povah, spletených v tak dramatický a plastický celek, že čtoucího poutá od počátku po konec neodolatelně. Že jednotlivé části Notre-Damu přešly co vzory do francouzských i nefrancouzských slovesností, není žádným dalším doporučením při celkovité výtečnosti díla, rovněž jest jen nutným výplyvem uchvacující výtečnosti té, že Notre-Dame došel rozmanitého, na příklad také divadelního zpracování. České obecnostvo seznámilo se s takým jedním zpracováním dřív než s Hugovým dílem samým. Na nynějším překladě českém chválíme ale hlavně to, že pan překladatel ovládn je slušnou pietou k dílu tak dokonalému, že nezpracoval je v pouhou pikantní stravu povrchního čtenářstva a při snaze po *ouplnosti* díla svého že vyhnul se úplně jarmarečným snahám překladatelstva německého. Sloh páně Vávruv šetří pečlivě rázu původního.

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY 17. června 1865

D Ý K A

Historický román z doby Veliké revoluce francouzské
Dle Oettingra od J. S. U Ladislava Pospíšila

Německý spisovatel Oettinger jest vlastně humorista. Spisy jeho jsou vesměs fragmentárního rázu, hojně anekdotami protkány a na efekt vypočítány. Ráz tento nezapírá se ani ve vážných povídkách jeho a *Dýka*, již v letech třicátých nejprv v Narrenalmanachu pod názvem Ein Dolch vydal, jest toho jasným svědectvím. Francouzská manýra, totiž ona, jež v letech třicátých v novelistice francouzské nadvládala, zrcadlí se v románu tomto co nejjasněji. Jest on vlastně snešení anekdot, ale srovnané dobře v celek souvislý. Hlavní věci jsou tu situace, v jejichž vyličování Oettinger velmi obratně si počíná. Protož román jeho dobře se čte, a jelikož látka se opírá o důležité momenty historie, tudíž i překlad jeho neklademe do řady zbytečných kněh. Že však *historickým* románem v pravém významu slova tohoto není, o tom znalce netřeba přesvědčovati a obyčejné čtenářstvo netáže se na to. Tomu postačí, když čtením se pobaví a nějakého aspoň ponětí nabývá o historickém pozadí, v jehož kruhu děj románu se odbývá.

L I T E R Á R N Í L I S T Y 24. června 1865

LIST „STÉHO“ EXEMPLÁRU ČESKÉ KNIHY
K OTCI SPISOVATELI

Mnohovážený a ctěný pane otče!

Vědomost Vám dávám, že nejsem více v kněhkupectví, nýbrž že vydala jsem se již na cestu po světě a že nevím ještě ani, jak se mně vlastně povede. Již jsem myslela já smutná kniha, že se s devíti sty svých sester více ani nerozloučíme a že zůstanem věrně pohromadě až do toho dne, kde se s námi stane nějaká změna velká.

Tu přišlo právě před témdním do našeho krámu děvčátko as patnáctileté. Dva učňové, mládenec a pan kněhkupec letěli k půdлу, aby se ptali, čeho sobě žádá. Ostýchavě jmenovalo děvčátko jméno Vašich dětí! – Námi to škublo a nevěřily jsme svému sluchu: neboť po dlouhou dobu jsme se neslyšely ani jmenovat, leda když nás učňové pohrdlivě stranou kopli, abychom učinily místo slabikářům nebo knihám s vyobrazenými osly a krokodily. Pan kněhkupec také nevěřil a ptal se ještě jednou. Pak pravil k mladšímu učňovi, k tomu, kterého jsme se vždycky tak bály, že měl prsty plny inkoustu: „Podívej se, je-li tady ještě jeden exemplář!“

Učedník se ušklíb. Pak šel a dělal, jako by chvílku hledal. My se chvěly. Náhle položil ruku na mne. Sestry zašeptly bolestně „sbohem“, rychle jsem políbila ještě sestru nejbližší a již jsem se vznášela ve vzduchu. Pan principál chytil mne za cíp, oprášil mne o levou dlaň a podal děvčátku. „To je ta kniha,“ prálo děvčátko. „Prosím, co stojí?“

„Padesát krejcarů, slečinko!“

Děvčátko se začervenalo a zakoktalo: „A já mám jen čtyřicet pět. Myslíla jsem, že česká kniha –“

„Inu, že jste vlastenka, drahá slečinko, a pak, že je to exemplár už poslední a že chystáme druhé vydání –“

„Druhé vydání? To bych mohla snad na ně počkat?“

„Ale načpak, slečinko! Druhé vydání bude zcela tak vypadat jako první. Kniha je tuze dobrá, skoro klasická, a taková se nesmí měnit po smrti spisovatelově.“

„Vždyť snad ještě neumřel ten pán?“

„Je pravda – neumřel – ale umře co nejdřív – nejspíš!“
koktal pan principál, pak bručel pro sebe: „Ať umře třeba hlady, já mu nenaložím žádnou knihu víc, vůbec nic původního!“ A dodal zase nahlas: „Zaobal ji, Josefe!“

Inkoustový Josef mne zaobalil, děvčátko mne vzalo do ruky, dveře skříply a již jsem se nesla ven. Snad mne budete hubovat, nemohu si ale pomoci a přiznávám se raději bez obalu, protože můj vnitřek tuze dobře znáte, že mne rozloučení se sestrami skoro pranic nepohnulo. Myslela jsem sobě, že jich zbude ještě dost, neboť upřímně řečeno, bojím se, že se ostatní již ani nevyvdají. Pan principál říkal, že jsme sice zcela dobré knihy, že se ale neprodá žádná kniha česká, která je dobrá. Mají snad čtenáři víc času na špatné knihy než na dobré, tatínku?

Nyní tedy jsem byla na skutečné „pouti“ a rozpomínala jsem se, co jste mně pravíval, pokud jsem byla jen psanou ještě knihou. Vzpomněla jsem sobě, že jsem povstávala a rostla v dobách takových, když Vám bylo nejbouřlivěj v srdci, milý tatínku! „Skládám zde kus srdce svého,“ pravíval jste, „snad že oblažím tím přec některé srdce jiné. Je ve vás, vy řádky, život můj; kde je co veselého, zažil jsem mnoho radosti, kde je co smutného, zažil jsem mnoho, velmi mnoho smutku; kde je myšlenka ryzá a pevná, musel jsem sebrat dlouhou řadu vlastních zkušeností, abych k ní dospěl. Nebudete-li působit, jste-li ztraceny, je také ztracen život můj!“

Tatínku, nehněvejte se, mně se ale zdá, že to s tím ztracením skoro jste uhodl. Vidíte, já měla sice a mám posud nejlepší vůli, abych lidi potěšila, je rozradovala, abych jmenu Vašemu pomáhala k slávě, jak jste pravíval; – nejde to ale, Vy jste si to myslil jinak, a lidé zase jinak. Nyní působím již týden, myslím ale, že nevyvedu mnoho, nepřiřdu-li na ty *pravé*, jak jste říkával. Tatínku, kde jsou ti praví?

Děvčátko mne rozřezalo a čtlo. Dávala jsem tisíci svých písmenkových očí pilně pozor na její oči, na tvář a ústa. Byla jsem nejnapnutější při takových místech, na kterých jste sobě zakládal; ale vidíte, ani zdání o nějakém dojmu, ani špetky pohnutí, ani drobet přemýšlení! Děvčátko čtlo a čtlo, jako když bičem mrská. Jen jednou pravila pro sebe: „Ten musí být hezký“, když jsem popisovala nešťastného poddůstojníka, a pak jednou, právě na tom místě, kde vypravuju o hlubokých modrých očích světlovlasé Marie, vstala a šla k zrcadlu, aby se přesvědčila, že má právě tak hluboké oči a tak prsténkové vlasy jako ta Marie, která z přílišné lásky k jednomu vzala si nakonec někoho zcela jiného. „To bych já nebyla udělala,“ pravilo děvčátko a hněvalo se, na Vás nejspíš, tatínku! Inu, děvčátko chodí ještě do školy, a nemůže být tedy ještě ta pravá.

Její bratr ale také není ten pravý. Je už odrostlý a chodí na vysoké školy. Učí-li se něčemu, nevím; otec ho ale hubuje často, že je víc po kavárnách než doma. Musí to být velmi dobrá hlava, ten náš pan student; když má známé u sebe, mluví se o ledačem a on na všechno hubuje. Je pevně přesvědčen, že co čeští spisovatelé píšou, nestojí za nic; – číst jsem ho ale neviděla ještě nic. A přece se skoro třesu, že mne přece vezme jednou snad do ruky!

Matka nechte posud latinkou, hubuje na to novotářství, a když někdy vidí, že školní knihy synovy jsou také latinkou, napomíná ho vždycky, aby „se do ničeho nepletl“.

Otec je jako syn a nechte praničeho. Ondy zahlídl Vaše jméno na mém čele. Ušklíb se tak ošklivě, ach tak ošklivě, že bych sobě byla přála, abyste ho za to bacil. Ani jsem mu nevěřila, když pravil, že Vás zná. Pravil, že prý jste také z těch, kteří by rádi svět předělali podle své hlavy, že to ale nejde; abyste prý šli raděj někam do kanceláře jako jiní slušní lidé, kteří se také něčemu naučili, proto ale přece nemyslejí, že musí všechno říci, co vědí a co myslí. Posmíval se Vám, že nosíte čamaru a žádného pána že nepozdravujete; pak také, že nemáte nikdy peněz, – tatínku, on Vás snad přece zná!

Vidíte, tatínku, já jsem nespokojena! Jak volno bylo mně

i Vám, když jsem ležela ještě ve Vašem stolku, a když jste mne někdy vytáh, abyste mne k srdci přitiskl, jako bych byla vlastní duše Vaše! Chtělo se mně, abych se zapyšnila před světem, teď –

Máte-li nějaké nové knihy v stolku svém, prosím, nechte je tam. Věřte mně, že blamáž bolí dobrého člověka víc než zlého a dobrou knihu mnohem víc než špatnou!

NÁRODNÍ LISTY 4. srpna 1865

Jediná zpráva, že *Zlatá Praha* přestala vycházeti, objevila nám náhle zase celou tu duševní i hmotnou chudobu našeho písemnictví. Vyjma Literární listy naše, které ovšem nemožou beletrii pěstovati jako časopis čistě beletristický, zbývá tedy ze všech podniků poslední doby jediný Lumír. A i ten pouze živoří co do obecenstva svého i co do obsahu. Nyní je Lumír kolbištěm nejmladších sil literárních, z nichž vzdor nestranné pozornosti nemůžeme vybrat mnoho naděje pro původnost literatury své příští. Dříve býval Lumír skladištěm plodů již zralejších, ano často rozhodně původních a dobrých; což vyhynuli nebo odmlčeli se všichni ti, kteří tenkrát byli plodni a šťastni? Kdo sledoval jen poněkud všecky kroky, jaké činil egoismus, domysl a závist proti mladým silám vystupujícím po prvé as kolem roku 1858, pochopí, proč se jedni samovolně odmlčeli, druzí znenáhla zmořili; talent je zvláštní květina a nesnese věčného mrazu a stálé jizlivosti, již z pýchy ne, k jakéž je talent každý o sobě oprávněn. Stav literární je u nás beztoho nepoměrně huře v tom než všude jinde! Avšak vinu nynější neúrodnosti nese také neobvyklým politickým životem prosáklá doba posledních let a panující nechť ku čtení. Jak možno spisovateli rozpříst dílo větší či menší, když pro toto nenalezne místa ani v časopise, pro ono pak žádného nakladatele zvláštního. „Vaše kniha je dobrá,“ řekne nakladatel, „prodal jsem jí ale jen sto exemplářů,“ – a spisovatel je s chutí i s vyhlídkou u konce.

Skorem nejneunavnější z nadzminěného kruhu mladých sil je posud *Adolf Heyduk*. Obecenstvo obdrží nyní zakončení jeho *Básní sbírky druhé*. V přehledu našem krátkém není místa, abychom se obsírněji již dnes vyslovili o ceně nových veršů básníka, na něhož proud doby působí jen jakoby mimochodem a v jehož spisech nalézají bouře časové ozvěnu jen slabší.

Heyduk je poetická povaha, pln citu, řízen názory čistě individuálními; Heyduk dostačuje sám sobě, žije ve zvláštním světě svém, a básnil a zpíval by nejspíše také pak, kdyby ho nikdo neposlouchal. Proto také jsou mu všechny písně jeho stejně milý a nenalezneme ve spisech jeho onoho výboru, jaký kvůli trvalejší ceně knihy a se stanoviska objektivního sobě přáteli musíme. Konečně se ale nalezne v plyných verších Heydukových, byť bychom museli i čísti leccos pro nás méně zajímavého, vždy dosti zase míst pěkných, z nichž by mohl někdo jiný než Heyduk sám sestavit knižičku sice menší, ale závažnější.

Do původní literatury zasahují ještě *Malého Národní báchorky a pověsti*, jež nyní zjevují se ve *třetím* vydání. Okolnost ta svědčí, že čtenářstvo naše má zálibu v národní poesii své, prostě, ale plyně vzdělané. Snad by se mohlo alespoň v oboru tom o něco více pracovati, avšak radili bychom vždy k tomu, aby vydávání podobných kněh bylo řízeno co nejlaciněji. Musíme u tvoření čtenářstva opět skoro od základů začít!

V ohledu tom pracují pilně pokračující Pospíšilovy *Zábavy pro mládež* (nyní již sešit 43), kterým bychom jen přáli, aby další čísla svá vybíraly spíše z jiných literatur než pouze z literatury německé. Vždyť není potřebí pouhého překladu, mámeť zajisté i obratných *vzdělavatelů* dosti. Jaroslav Pospíšil libuje sobě ve vydávání celých řad sourodých spisů, také jeho *Domácí bibliotéka* je vypočtena na dlouhou, třeba nekonečnou řadu svazků. Nyní sděluje tatáž román *Elba a Waterloo* od *Ferdinanda Stolle*. Jsme skoro naprosto proti překladům *románů* z němčiny, přiznáváme ale, že zvolený Stollův román náleží k nejlepším plodům německého historického romanopisectví.

Neunavný *Jezbera*, jehož přesvědčení o konečném vítězství kyrilice u všech kmenů slovanských je nezvratné, vydal již opět drobný spisek jeden o předmětu svém, sestaviv si všeslovanskou azbuku. Ctíme každé přesvědčení a každou píli, a myslíme, že literární počínání Jezberovo nám alespoň ničím neuškodí.

-a.

△

Naše doba vyvolala zvláštní druh žurnalistických článků: vzpomínky životopisné a literární, věnované mužům zesnulým; naše doba činí zkrátka z nás žijících spisovatelské hrobníky. Je to milá i krutá zároveň práce, upravovati lůžko v paměti současníků, tím krutější i milejší, zasáhla-li smrt v samý kruh náš, urve-li nám přítele a proboří-li řadu naši beztoho malou. Člověku je, jako by kus sama sebe pochovával.

Došla nás zpráva, že Rudolf Mayer zemřel. Nemůžem říci, že nás překvapila zcela neočekávaně, neboť stálá a dlouholetá choroba jeho, jeho chrlení krve a truchlivé vzezření naučily nás již dávno očekávati smutek. Přece však byli jsme jí dostíženi dřív, než jsme očekávali.

Před nedávnem teprv dosáhl Mayer hodnosti doktorské. To byl cíl jím toužebně kýžený, po němž se při chorobě své pachtit musil bolestně, od něhož ale dle soukromých poměrů svých očekával mír a poklid pro všechn ostatní svůj život. Nevíme, zdaž toho opravdu došel alespoň pro těch několik ještě bídných dnů krátkého svého žití, ano nechceme zde ani vůbec zasáhnout do soukromých poměrů zesnulého. V cituplných „písniích“ svých zapěl jednou sám:

*Ta láska z světa uprchla
a bůh s anděly dřímá –
a brzo-li se nevzbudí,
já budu dřímat s nima.*

Tuším, že lásky nenašel, štěstí se mu nevzbudilo a on, naděje mladá, dřímá tam na západu vlasti a přes jeho hrob táhnou mraky Šumavy, jižto opěval, a nesou se vzdechy šumavských sosen, jež

*vyrostly jak srdce naše
...jen ku želání,
k mlčení a slzám tajným.*

Nevím, mnoho-li a co zůstavil Mayer duševních plodů, stojí to ale zajisté za bedlivé zkoumání a střežení, neboť Mayer měl původní myšlenky a to je řídká věc, on měl cit a ten mezi námi vymírá. Mayer byl z nejnadanějších spisovatelů českých, které jsem poznal. Poměry jeho nedovolily mu volnějšího rozvinu a pochováváme jen literárního epigona, kde jsme se těšili na velikána. V historii literatury naší zaujímá epigonství děsně prostorné místo. Právě-li Poláci, že historie epigonů jejich zaujímá místo největší, nemůžeme snad epigonské řady své měřit s jejich co do délky, co do závažného významu ale zajisté. Písemnictví naše je životem naším a posud nepopřál osud ani jedinému spisovateli našemu, aby se rozvinul volně a úplně!

Bylo to o štědrovečerní den roku 1857, když jsem Rudolfa Mayera seznal. Měl jsem ho seznat hned co člověka plného samostatných náhledů. Byl se po prázdninách z Vídně do Prahy přestěhoval, kdežto se zapsal v kursy právnické. Čítal noviny v téže kavárně, kterou mladický kruh náš navštěvoval, a započal v dopoledne nadzminěného dne několikrátě rozmluvu se mnou, než jsme se dostali do proudu živějšího. Tenkrátě bylo právě Hřbitovní kvítí moje vyšlo, známé příjemnosti sršely na mne se všech stran a Mayer začal o témž předmětu pro mne nepříjemném.

Avšak brzy jsem seznal, že Mayer umí číst, že je prost osobních nechutí, a výtky jeho upřímné byly mně milý, protože se v nich zrcadlil duch samostatný, mysl ideálně čistá. Doprovodil mne domů, šel pak s sebou podívat se na výroční, protivně veřejné podělování chudých dítek a odpoledne zavedl jsem ho po prvé k Hálkovi. Od těch dob byl naším přítelem neodlučitelným, stavěl s námi stejné plány, na něž by bylo deset životů nevystačilo, a kojil se stejnými nadějemi, z nichž se nám ovšem posud skoro ani jediná nesplnila.

Chtěli jsme nové jaro vyvolat v literatuře, stloukli jsme ze

všech konců a koutů „jarní almanah“ a nazvali ho Máj. První ročník Máje representuje také první ročník literární činnosti Mayerovy. Umístil v něm tklivou jambickou báseň Věčnost, některé ze svých zvukných Znělek nočních a jiné z mocného cyklu Písní v bouři. Byli jsme překvapeni i okrouhlou na začátečníka formou i hloubkou citů a myšlenek. Mayerovo krásné černé oko nelhalo, hloubka i poetická zádumčivost vyzírala na nás opět z veršů jeho. Se všech stran na něho se dolehalo, aby pracoval a pokračoval co nejneunavněji; Mayer sice pokračoval, ale pomalu, neboť vlastní soud jeho byl velepřísný a musel být již pevně přesvědčen o soudu přátel svých, než odvážil se s básní sebekratší do veřejnosti. Jeho básně lze sebrat ze všech čtyř ročníků Máje, z Lumíra, Obrazů života atd. Není jich mnoho, obsahují ale mnoho. V jediné jeho moderní, sociální romanci V poledne (Máj 1862) leží celý svět závažných myšlenek.

Hlavní charakteristikon básní jeho prvních byl ovšem onen „weltschmerz“, jímž jsme prý všichni churavěli. Jmenovali to „bolem světovým“, a byl to zápas *individuality*, duševní boj za samostatnost osobní. Mimo to prozírá z básní Mayerových všude jakás tesklivost a jistá předtucha, že nebude mu dlouhého života popřáno. Jean Paul praví, že mládež vždy se smrtí koketuje, že „tak ráda do zahrad svých staví hroby“. Neuvědomělá ta koketerie ovládala ovšem také Mayera, pěje-li:

*Ten blesk tak planě šlehá sem a tam,
ach často stíhá, co by rádo žilo,
a zas, co by už rádo v hrobě hnulo,
to ponechává bolů trudným tmám – ;*

avšak choroba jeho jižjiž se hlásící nechala ho i opravdově věřit v brzkou smrt a v bolném roztoužení sobě zpívá:

*jak světům nočním, tak mé duši volno,
jíž tušení věčného míru vlaje.*

Krátký byl život Mayerův, chudý k tomu a plný soužení –

fráze to, která se ovšem bohužel opakovati musela skoro u každého spisovatele českého! Dovolte mně proto na konec ještě jeden citát z veršů našeho epigona! Do svých Písní v bouři napsal čtvero veršů:

*Jak to divno na tom světě;
ptáček na listu má dosti –
a to srdce lidské nemá,
kde se skrýt před losův zlostí!*

Zeleného, svěžího lístku nenašel, ale tmavá hrouda skrývá ho nyní před losem i – před námi!

NÁRODNÍ LISTY 19. srpna 1865